

A szövegalkotás tanítása feladatbank segítségével, 9–10. évfolyamon

A PISA (Vári, 2003) és az IEA (Kádárné Fülöp, 1990) nemzetközi összehasonlító vizsgálatok egyértelműen megmutatták, hogy gyökeres átalakuláson kell keresztülmennie a magyar közoktatásnak.

Paradigmaváltásra azért van szükség a közoktatásban, mert „a mai iskola az abba hagyás stratégiájával működteti a képességfejlesztést” (Nagy, 2006). A képességek, készségek fejlesztéséhez azonban sokévi folyamatos gyakorlásra lenne szükség. Ez azt jelenti, hogy „a fogalmazási képességet és ennek készségeit is egészen a közoktatás végéig fejleszteni kellene” (Nagy, 2006).

Elméleti háttér

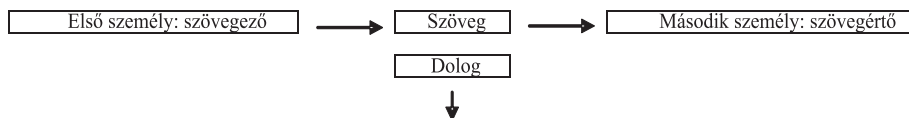
A cikk első felét a szöveggel, a szövegtípusokkal, valamint a szövegalkotással kapcsolatos elméleti háttér alkotja. Ezt követi egy oktatási segédeszköz, az írásbeli szövegalkotási feladatbank értékelési rendszere, majd maga a feladatbank, illetve ennek számítógépes változata; ezek célja, hogy a folyamatos gyakorlás által hozzájáruljanak a diákok képességfejlesztéséhez.

Szövegértési, szövegalkotási kutatások

Az OECD oktatással kapcsolatos tevékenységében a kilencvenes évekre az indikátor program (INES, 'Oktatási rendszerek mutatói') lett a legmeghatározóbb. „Az indikátor program célja olyan statisztikai és egyéb mutatók megalkotása és ezeknek megfelelő adatok begyűjtése, amelyek segítségével a nemzeti oktatási rendszerek teljesítménye, a rendszerekben zajló folyamatok megragadhatók és nemzetközi szinten összehasonlíthatók” (Halász és Kovács, 2002, 78.).

Az INES részeként 1998-ban hozták létre a tanulói teljesítmények értékelésének nemzetközi programját, a PISA-t, melyben olvasási (információ-visszakeresés, szövegértelmezés, reflektálás), matematikai és természettudományos készségeket vizsgálnak.

A 2000-es PISA, igaz, nem tartalmaz szövegalkotási feladatot, de szövegértést igen, ezek pedig szorosan kapcsolódnak egymással. Ez Balázs János nyelvészeti elméletével a következőképpen szemléltethető (1. ábra):

1. ábra. A szövegező és a szövegértő. Forrás: Balázs, 1985, 21.

Eszerint a szövegező az a személy, aki szöveget alkot; a szövegértő pedig az, aki ezt dekódolja, megérti. Egyértelműen alátámasztja tehát ez a megközelítés is a mély kapcsolatot a szövegalkotás és a szövegértés között.

A PISA-vizsgálatok hazánk számára lehangoló eredménnyel jártak, hiszen „a 15 éves diákoknak közel a fele nem éri el azt a szövegértésbeli szintet, amelyet az OECD-országok saját standardjaik szerint a munkaerőpiacra való sikeres belépés feltételének tartanak” (Vári, 2003, 58.).

A továbbiakban az IEA kutatásai kerülnek előtérbe, hiszen ennek keretében szövegalkotási vizsgálatok is történtek, melyek segítségével képet kaphattunk, kaphatunk a magyar diákok szövegalkotási képességéről nemzetközi összehasonlításban.

Kádárné Fülöp Judit összegzésében leírta, hogy Angliában a B populáció (körülbelül megegyezik a PISA – 15 évesek – korosztállyal) „átlageredményei néhány tizedjeggyel jobbak, mint a mi 8. osztályosaink átlagai”, valamint Hollandia végig gyengébben teljesít, mint mi, kivéve az érvelést. Ennél a szövegtípusnál lehangoló eredmények születtek: „a mi válogatott középiskolásaink az érettségi előtt alacsonyabb színvonalon érvelnek írásban, mint az általánosan kötelező iskolát végző 15-16 éves angol diákok!” (Kádárné Fülöp, 1990, 142–45.).

Ezek az eredmények egyértelműen rávilágítottak arra, hogy súlyos problémákkal küzd a magyar közoktatás, melyet elsősorban a kompetencia-alapú oktatásra való áttéréssel lehet orvosolni.

Nagy József kutatásai során feltárta többek között a kommunikatív kulcskompetencia hat kritikus képességét: a beszédet, a beszédértést, az olvasást, a fogalmazási képességet, az ábraolvasást és az ábrázolás képességét (Nagy, 2005). Ez betagozódik hierarchikus rendszerébe, melynek elemei a kompetenciák, a komplex képességek (itt helyezkedik el a fogalmazás képessége), az egyszerű képességek és a rutinok, készségek, ismeretek (Nagy, 2002, 107–110.).

Paradigmaváltásra azért van szükség az oktatásban, mert „a mai iskola az abba hagyás stratégiájával működteti a képességfejlesztést” (Nagy, 2006). A képességek, készségek rendszeres, hatékony működtetése révén azonban optimális szintre lehetne fejleszteni ezek értékét. A képességek, készségek legalább optimális szintű működtetésére azért indokolt, mert láhattuk a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok eredményeiből (Vári, 2003; Kádárné Fülöp, 1990), hogy a magyar diákok figyelemre méltó hányada az iskolából kikerülve nem rendelkezik a munkaerőpiacra való belépéshez szükséges megfelelő tudással.

A szöveg

Az IEA szövegalkotási vizsgályaiban a következő szempontokat tartalmazta az értékelés: összbenyomás, tartalom, szerkezet, stílus, nyelvhelyesség, helyesírás, külalak (Kádárné Fülöp, 1990). A Molnár Edit Katalin (2002) által ismertetett hazai szövegalkotási vizsgálat értékelése nagyon hasonló az előzőhöz, hiszen az IEA-kutatások voltak a kiindulási alap, melyet a Szegedi Tudományegyetem Pedagógia Tanszékének vizsgálataival egészítettek ki. Két ponton van eltérés a fenti rendszertől: nincs benne a helyesírás, illetve a külalak mellé sorolták az olvashatóságot.

A feladatbank értékelési rendszerének kialakításakor helyet kaptak ezek az eredmények, átemeltem az előbb megnevezett kategóriákat (Kádárné Fülöp, 1990; Molnár, 2002), a külalakot és a helyesírást kivéve. Azért kell elhagyni ezt a két elemet, mert egyrészt a külalakot nem mindig lehet vizsgálni, hiszen a szövegalkotási feladatbank számítógépes verziójában értelmét veszti ez a kategória. A helyesírással pedig azért van gond a számítógépes formánál, mert létezik olyan böngésző (ezt a teszt elektronikus kitöltésekor kell használni), melynek legfrissebb verziói már tartalmaznak beépített, bekapcsolható, magyar nyelvű helyesírás-ellenőrző modult.

A szöveg olyan definícióinak áttekintésére kerül sor a következőkben, melyek a fentiekben megnevezett és a későbbiekben felhasználandó értékelési kritériumokat nyelvészeti szempontból erősítik.

Molnár (2002, 216.) a szövegalkotási vizsgálatok kapcsán mellékletében közöl egy összefoglaló táblázatot a változókról és ezek definícióiról, melynek itt egy része (1. táblázat) kiindulási alapként szerepel a szöveg meghatározásához.

1. táblázat. A vizsgálatban használt értékelési útmutató. Forrás: Molnár 2002, 216.

Változó	Definíció
Tartalom	anyaggyűjtés, mondanivaló: hitelesség, relevancia, mélység, gazdagság, „a gondolatok”.
Szerkezet	anyag elrendezése: egység, teljesség, haladási logika, műfaji normáknak való megfelelés, „a szöveg makroszinten”.
Stílus	nyelvi kifejezés, megformálás: normaérzékenység, megfelelő hangvétel, árnyaltság, gördülékenység, választékosság, egyéniség, „a szöveg mikroszinten”.
Nyelv-helyesség	nyelvhasználat, szabatoság, világosság, egyértelműség.

Érsok (2006, 166.) szerint az összes írott szövegre (a kutatásban írott szövegtípusokhoz készül feladatbank) jellemző a „grammatikalitás, jólformáltság, korrektség és egzaktság, továbbá a választékosabb, a normát követő szóhasználat”. Ebből a megközelítésből egyértelműen kirajzolódnak a szerkezet, stílus és a nyelvhelyesség kritériumai.

A következőkben a szöveg körülhatárolása céljából egy olyan nyelvészeti megközelítés bemutatására kerül sor, mely egyben tartalmazza az összes értékelési kategóriát (1. táblázat). Deme definíciója tökéletesen indokolja mindegyik értékelési kritérium fontosságát: „a szöveg nyelvi formába öntött objektivációja az egyéni pszichikai tartalom egy részletének, olyan terjedelemben és megformáltságban, amely elegendő ahhoz, hogy adott helyzetben, a kifejezés és/vagy tájékoztatás és/vagy befolyásolás feladatát ellátva, a teljesség és lezártág érzetét is felkeltse” (Szikszainé Nagy, 1999, 49–50.).

Ezután egy lényeges dologra kell kitérni, melyet a következő definícióval lehet egyértelműen igazolni: a szöveg „mikro- és makroszerkezeti egységekre bomló vagy azokból felépülő strukturált egész” (Szikszainé Nagy, 1999, 49.).

Azonban nemcsak a szövegben magában, de a mikro- és makroszerkezet definiálásában sincs teljes összhang a nyelvészek között; így nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a fenti szövegről alkotott definíció is számos meghatározást foglal magában; amire a következő összefoglaló táblázat a példa (2. táblázat).

2. táblázat. Mikro- és makroszerkezeti egységekkel kapcsolatos megközelítések

Szikszainé Nagy Irma	mikroszerkezeti egységek:	szövegmondat, mondattömb, konstrukciótípus, bekezdés
	makroszerkezeti egységek:	bevezetés, tárgyalás, befejezés (Szikszainé Nagy, 1999, 242.).
Nagy Ferenc	mikroszerkezeti egységek:	mondatszöveg, mondattömb, bekezdés
	makroszerkezeti egységek:	bevezetés, tárgyalás, befejezés (Nagy, 1994, 24–27.)
A. Jászó Anna	mikroszerkezeti egységek:	szabadmondat, mondattömb, bekezdés
	makroszerkezeti egységek:	bevezetés, tárgyalás, befejezés (A. Jászó, 2004, 531–535.).
Tolcsvai Nagy Gábor	mikroszerkezeti egységek:	koreferencia, deixis
	makroszerkezeti egységek:	téma, szövegszerkezet (retorikai szempont alapján: bevezetés, tárgyalás, befejezés) (Tolcsvai Nagy, 2006, 157–170.).

Ebből a táblázatból az első három sor tükrözi az eddig követett értékelési kritériumokat; Tolcsvai Nagy Gábor viszont más oldalról közelíti meg a témát. A makroszerkezeti egyezések mellett azonban a mikroszerkezet is közel azonos az első három nyelvésznél.

De Beaugrande és Dressler (2000, 24.) elmélete szerint „szöveg minden olyan közlés, amely a szövegszerűség hét ismérvének megfelel”. Ezek pedig kétféle nézőpont szerint oszthatók: szöveg- és felhasználó-központúságra. A hét ismérvet az 1. táblázatban ismertetett értékelési kritériumokkal egy rendszerbe szervezve mutatom be (lásd a 3. táblázatot, mely az 1. táblázatból és de Beaugrande és Dressler [2000, 23–54.] elméletéből készült el).

3. táblázat. Molnár (2002) rendszerének és de Beaugrande és Dressler (2000) elméletének egyesítése

Változó	Definíció	Szövegszerűség Hét Ismérve	
		Szövegközpontú	Felhasználó központú
Tartalom	anyaggyűjtés, mondanivaló: hitelesség, relevancia, mélység, gazdagság, „a gondolatok”	kohézió, koherencia	szándékoltóság, elfogadhatóság, hírérték, helyzetszerűség, intertextualitás
Szerkezet	anyag elrendezése: egység, teljesség, haladási logika, műfaji normáknak való megfelelés, „a szöveg makroszinten”	kohézió, koherencia	szándékoltóság, elfogadhatóság, helyzetszerűség
Stílus	nyelvi kifejezés, megformálás: normaérzékenység, megfelelő hangvétel, árnyaltság, gördülékenység, választékosság, egyéniség, „a szöveg mikroszinten”	kohézió, koherencia	szándékoltóság, elfogadhatóság, helyzetszerűség
Nyelvhelyesség	nyelvhasználat, szabotosság, világosság, egyértelműség	kohézió, koherencia	szándékoltóság, elfogadhatóság, helyzetszerűség

A szövegtípusok

A szövegtípusokat sokféle nézőpontból lehet megközelíteni. Ezt veszi figyelembe Szikszainé Nagy (1999, 277.) definíciójában, miszerint: „a szövegtípus a feladó és a címzett között meghatározott kapcsolatot feltételező, sajátos beszédhelyzetben születő, megszabott célú, témájú, jellegzetes felépítésű és stílusú hagyományos szövegforma”. Ez a meghatározás irányadó a téma definiálásában.

A következőkben olyan megközelítések fognak szerepelni, melyek megnevezett szempontok alapján, konkrétan ki is jelölnek kategóriákat, szövegtípusokat.

Tolcsvai Nagy Gábor rendszere (2006, 172.) szerint a szövegszerkezetek és a situációs tényezők alapján a következő szövegtípusok rajzolódnak ki: „írott – beszélt, monologikus – dialogikus, mindegyik résztvevő jelen van – csak az egyik résztvevő van jelen, tervezett – spontán, kifejtő – bennfoglaló, van hagyományozott szerkezete – nincs hagyományozott szerkezete”. A szövegalkotási feladatbank is felosztható ezen dimenziók mentén.

Szikszainé Nagy (1999) könyvében is megerősítést találunk arra, hogy a számos megközelítési mód nehézkessé teszi a rendszer összegzését. Jó példa erre, hogy az adott szempont szerint sem feltétlenül egyforma rendszert kapunk a különböző szerzőknél (4. táblázat szürke hátteres része, 5. táblázat). A struktúra áttekinthetősége miatt itt táblázatos formában (4. táblázat) látható a Szikszainé Nagy (1999, 278.) által ismertetett szövegtípusok egy szegmense.

4. táblázat. Szövegtípusok különböző szempontok tükrében

Szövegtípusok	Funkcionális szempont	„a kommunikációban betöltött szerepek alapján különíti el a szövegeket” (a jakobsoni hat beszédtervezős modell alapján):	referenciális
			emotív
			konatív
			fatikus
			metanyelvi
	közlési funkciók szerint:		poétikai
			közlő
			szakmai-gyakorlati
	Szemiotikai szempont	természettudományos,	szakmai-elméleti
		társadalomtudományi,	esztétikai
		irodalmi szövegek.	
	Beszédaktus-elméleti szempont	Todorov; Schmidt elmélete.	
	Pragmatikai szempont	tudáskeret (reális, fiktív)	
		személyek közötti viszony (érvelő, familiáris, ...)	
		forma (napló, értekezés,...)	

A szürke háttérű rész a funkcionális szempont szerinti megközelítést ábrázolja. Egy másik szerzőpáros rendszere azonban azt bizonyítja, hogy ugyanaz a funkció is más rendszert eredményezhet a különböző szerzőknél. De Beaugrande és Dressler szerint (2000, 237.) a szövegtípusok funkcionális alapon három részre oszthatók: leíró, elbeszélő és érvelő típusokra.

Ezek alapján elmondható, hogy nem elég pusztán a besorolási elvnek egyezni, mert még ez alapján is eltéréseket tapasztalhatunk.

A 9., 10. évfolyamos gimnáziumi és szakközépiskolás tanulóknak a *Nemzeti alaptantervben* (2005), és a kerettantervekben (2000) meghatározott, kötelezően elsajátítandó írásbeli szövegtípusokat (ebből készül a feladatbank) a következő táblázat (5. táblázat, melyhez többek között az írásbeliségnél és a funkcionalitásnál kapcsolódnak a fenti struktúrák) tartalmazza.

5. táblázat. Szövegtípusok a gimnázium és szakközépiskola 9., 10. évfolyamaira

Iskolatípus	Évfolyam	Szövegtípus
gimnáziumban és szakközépiskolában	9.	– glossza, – recenzió, – könyvajánlás, – jellemzés, – cikk, – kritika, – kommentár, – interjú, – riport, – jegyzet, – vázlat.
gimnáziumban és szakközépiskolában	10.	– meghatalmazás, – elismervény, – jegyzőkönyv, – szakmai önéletrajz, – értekezés, – műelemzés, – elbeszélés, – leírás, – levél, – hivatalos levél, – tanulmány, – pályázat, – definíció.

Láthatjuk, hogy a kétféle iskolatípusban azonosak a követelmények (mindkét tanítási évben). Az is kitérhet, hogy bizonyos szövegtípusok különféle szempontok alapján szorosabban kapcsolódnak egymáshoz (erre épülnek az előbbieken említett szerzők munkái).

Az írásbeli szövegalkotási feladatbank megalkotásához a kiindulási alapot a fenti szerzők elméletéhez kapcsolódva Budaváriné Béres és Kelecsényi (1999) *Szövegértés – szö-*

vegalkotás – szövegtípusok című könyve adta, mely megegyezik a de Beaugrande és Dressler (2000) szerzőpáros funkcionális szempontok alapján kialakított elméletével (különbség: itt nincs egyéb kategória). Ezen kívül az elméleti háttérhez szükség volt még a Maczák (2003) által szerkesztett *A szövegalkotás műfajai*, valamint Kuziak és Rzepczyński (2004) *Tanuljunk meg írni!* elnevezésű művére, illetve a *Gépírás a betűtanulástól a hivatalos levelekig* kiadványra (Elbert, Héger, Hollósi, Mogyorós és Seidler, 1995) és a *Magyar Értelmező Kéziszótárra* (Juhász, Szőke, O. Nagy és Kovalovszky, 1992a, 1992b).

A Nemzeti alaptanterv (2005) és a kerettantervek (2000) szempontjából nem teljes a rendszerük, de ezt felhasználva került kiegészítésre a struktúra. Természetesen a szerzők rendszerének elemeiből kizárólag a tanulmány témájához kapcsolódó részek kerülnek ide (6. táblázat).

6. táblázat. Funkcionális szempont szerint elrendezett szövegtípusok a gimnázium és szakközépiskola 9., 10. évfolyamaira

		<i>Elbeszélő Szövegek</i>	<i>Elbeszélés</i>
Szövegtípusok		Leíró szövegek	leírás, jellemzés, ismertetés (recenzió), meghatározás (definíció), értekezés, tanulmány
		Érvelő-meggyőző szövegek és eljárások	ajánlás (könyvajánlás), <i>kritika</i>
	Egyéb	magánélet	magánlevél (levél)
		iskolai munka	műelemzés, <i>jegyzet</i> , <i>vázlat</i>
		közéleti	hivatalos levél, önéletrajz (szakmai önéletrajz), pályázat, <i>meghatalmazás</i> , <i>elismervény</i> , <i>jegyzőkönyv</i>
média		riport, interjú, glossza, kommentár, <i>cikk</i>	

Jelmagyarázat: (): Nemzeti alaptantervben, kerettantervekben lévő pontos meghatározás; dőlt: Budaváriné Béres–Kelecsényi rendszerében nem szereplő, de a Nemzeti alaptantervben és a kerettantervekben meglévő szövegtípusok.

A szövegtípusok meghatározása azonban nem pusztán az imént hivatkozott könyvek egyezőségeinek felleléséből és leírásából áll. Az 1. táblázat a szöveg definiálásában nyújtott segítséget; ezenkívül a szövegtípusok meghatározására is kiváló vázlat teremt (tartalom, szerkezet, stílus, nyelvhelyesség).

A nyelvhelyességre nem kell külön kitérni a szövegtípusok definiálásánál, hiszen a „szabatosság, világosság, egyértelműség” (Molnár, 2002, 216.) mindegyik típusnál ugyanolyan nyilvánvaló követelmény.

A tartalom, a szerkezet és a stílus viszont nem pusztán szövegtípusonként eltérő, de maguk a fogalmak is sokféle megközelítés szerint definiálhatók. Éppen ezért elsőként konkretizálni kell jelentésüket.

Bánréti (1997) rendszerében a tartalom helyett a téma kifejezés szerepel (nyelvészeti megközelítés): „témának azt neveztük, amiről a szöveg egésze szól, ami a szöveg tartalmának, jelentésének lényege” (Bánréti, 1997, 37.). A szöveg típusát szerinte két elem határozza meg: a nyelvi forma és a beszélő szándékai. A nyelvi forma magába foglalja a korábbi értékelési kategóriák közül a szerkezetet és a stílust (a stílus megmarad külön elemként a nyelvi formán belül, az értékelő rendszer árnyaltabb eredménye érdekében), a beszélő szándékai pedig a témában kapnak helyet.

Tehát a téma (amelyben a beszélő szándékai is benne foglaltatnak) mellett a nyelvi forma (ezen belül külön rész a stílus) kap helyet a tanulmány struktúrájában. „A nyelvi formán – ugyanúgy, mint eddig – a mondatoknak és a szövegeknek a jelentésüktől megkü-

lönbözteshető tulajdonságait értjük. A mondatok, szövegek nyelvi formáját a szófajok és a toldalékok szerkezeti helyeivel és sorrendjével jellemezzük” (Bánréti, 1997, 37.).

Szabó (2005, 438.) nyomán a stílus vizsgálatakor pedig a szövegstilisztika azon szintje szerint lehet eljárni, melynek értelmében a stílus „tárgya az egyedi, konkrét szövegek stílusa, mint amilyen például egy újságcikk stílusa, egy tudományos értekezés stílusa vagy egy irodalmi alkotás stílusa. Ezek vizsgálata a stilisztikai elemzés. Elemezni lehet tehát például egy riport, egy szónoki beszéd vagy egy irodalmi alkotás stílusát”.

A következőkben a szöveg típusainak meghatározásánál a követendő szempontot: a téma, nyelvi forma (stílus) által alkotott szempontrendszer (Bánréti, 1997 és saját megfigyeléseim alapján), és a 6. táblázat (Budaváriné Béres és Kelecsényi, 1999; Maczák, 2003; Kuziak és Rzepczyński, 2004; Elbert, Héger, Hollósi, Mogyorós és Seidler, 1995; Juhász, Szőke, O. Nagy és Kovalovszky, 1992a, 1992b és saját ismereteim nyomán) egy-egybe mozgatása adja.

Mindezeket figyelembe véve kerültek összeállításra a feladatbankhoz szükséges szövegtípusok definíciói. A korlátozott terjedelem miatt azonban nincs mód arra, hogy minden szövegtípus meghatározása ide kerüljön, de egy konkrét példán át a 2. ábrán lehetőség van a közös vázba (dőltten szedett rész) való bepillantásra.

-
- TÉMA: események, szereplők, idő, tér elmondása;
a történetet az elbeszélő, más néven narrátor mondja el (szám/személy változatos);
 - NYELVI FORMA: tagolás: hármas, ötös;
időrendi *haladás*;
közlésformák: történetmondás, párbeszéd, monológ, ...;
megjelenési formái: fogalmazás, regény, mítosz, mese, monda, legenda, széphistória, novella, ... ;
megszólítás megléte és hiánya is jellemző;
leggyakrabban az *igék* kijelentő *módban* szerepelnek;
múlt *idejű igék* a legmeghatározóbbak (hiszen valaminek az elmondása az elbeszélés);
az *igék* mindhárom *személyben* előfordulnak benne;
szóhasználat (ige a domináns szófaj): időbeliséget (tegnap, később, ezután, ...), kezdést (túl az Óperencián, egy nap, ...), befejezést (maig emlékszem, ez az esemény, ...), ... jelölő kifejezések;
kötőszavak használata jellemző (és, sőt, de, vagy, így, mert, ...);
legtöbbször egyenes *szórendű*;
egyszerű és összetett *mondatos forma* is jellemző;
STILUS: szépirodalmi (például novellában), tudományos (például fogalmazásban), köznyelvi (például legendában);
terjedelmes, részletező.
-

2. ábra. A szövegtípusok definiálása

A szövegalkotás

Az 1. táblázatban felsorolt változók (tartalom, szerkezet, stílus, nyelvhelyesség) módosításokkal helyet kaptak értékelési rendszeremben. A szöveg, szövegtípusok, és – ebben a részben – a szövegalkotás nyelvészeti megközelítésű definícióival kerülnek indoklásra az értékelési kritériumok.

Balázs János (1985, 40.) a szövegalkotást a következőképpen határozta meg: „célrairányuló, tudatos emberi cselekvés folyamán megy végbe. Mielőtt a szöveget megfogalmazzánk, előzőleg mondandónkat meg kell terveznünk. Ki kell tűznünk azt a célt, amelyet megnyilatkozásunkkal el akarunk érni. Ez az első mozzanat. Majd ki kell tervelnünk azt a módot, ahogyan közölnivalónkat elő akarjuk adni. Valamiféle előzetes tervünknek, elképzelésünknek kell lennie arra vonatkozólag, hogy azt, amit mondani akarunk, hogyan fogjuk szavakba önteni. Csak ezután foghatunk tervünk kivitelezéséhez, mondanivalónk megszövegezéséhez. Ezek a mozzanatok mint aktusok különülnek el és követik egymást”. Ebben a megközelítésben egyértelműen kirajzolódnak a tartalom, szerkezet, stílus, nyelvhelyesség kategóriái.

Graf Rezső (1993, 158–159.) a magyar nyelvi OKTV-dolgozatok alapján értékeli a résztvevők írásbeli szövegalkotását: „általában megállapítható, hogy szerzőik nagyobbik része – függetlenül a témaválasztástól – vagy nem ismeri, vagy nem tudta megvalósítani a szövegszerkesztés – tantervben meghatározott és ezért megtanítandó – alapkövetelményeit: a mondanivaló általános megszerkesztettségét, az összegyűjtött anyagnak a logikus vázlat igénye alapján való felépítését, a tartalom tagolódására utaló megfelelő alcímek megválasztását, a mondat szerkesztés és szórend szabályainak megkívánható alkalmazását, a mondaton belül pedig a helyes, igényes köznyelvi szóhasználat és a helyesírás követelményeit”.

Szikszainé Nagy Irma (1999, 357.) az írásbeli szövegalkotás lépéseiként a következőket nevezte meg (mindegyik mellett zárójelben szerepelnek azok az értékelési kategóriák, melyek magukban hordozzák az adott lépést): műfajválasztás (tartalom, szerkezet, stílus), címválasztás (tartalom), elrendezés (szerkezet) és megformálás (stílus, nyelvhelyesség). Megkülönböztet szövegtípus szabályokat, illetve szövegformáló eljárásokat. A témához az előbbieket kapcsolódnak, melyek alátámasztják a már ismertetett értékelési kritériumokat. A szövegtípus szabályok tehát a következők: egység, haladás, folyamatosság, tagoltság, arányosság, teljesség és törlés (Szikszainé Nagy, 1999, 357–370.). A legutolsó itt figyelmen kívül hagyható, hiszen az a szövegalkotás eredményeként létrejött produktumon (lévén írásbeli) nem jelenik meg. Ezek a szövegtípus szabályok teljes egészében besorolhatók a tartalom, szerkezet, stílus, valamint a nyelvhelyesség kategóriáiba.

Értékelő rendszer

Ebben a részben kap helyet az írásbeli szövegalkotási feladatbank értékelésének komplett kifejtése, melynek alapját a korábbiakban is alkalmazott IEA szövegalkotási vizsgálat (Kádárné Fülöp, 1990) és a hazai szövegalkotási vizsgálat (Molnár, 2002) eredményei adják. Azért fontos az értékelő rendszer aprólékos kidolgozása, mert ezzel egyrészt nagyon precízen lehet differenciálni a tanulók teljesítményét, másrészt építő jellegű visszajelzést kaphatnak a feladatokat kitöltők.

A következőkben közölt 7. táblázat tartalmazza Molnár (2002, 216.) összegzését a megfelelő szempontok szerint szűrve, valamint a kutatás témájának (a 9., 10. gimnáziumi és szakközépiskolai évfolyamokban a *Nemzeti alaptantervben* és a kerettantervekben rögzített írásbeli szövegalkotás, szövegtípusokban meghatározva) megfelelő kiegészítéseket tartalmazza.

Eszerint az összbenyomás és a nyelvhelyesség kritériumának értékelése egészében átkerültek (hiszen ezek teljes mértékben egyértelmű kategóriák, általánosak); a tartalom, szerkezet, stílus kategóriáit (szürke háttérű rész) konkretizálom, módosítom. Ez azt jelenti, hogy az utóbbi három elemnél is a Molnár (1999, 216.) összegzésében lévő értékelési kategóriákból indulok ki, csakhogy ezeket a szövegtípusok szerint egyedivé, konkrétá teszem; valamint Bánréti (1997) nyelvészeti megközelítésű elmélete szerint módosítom. A 7. táblázatból látszik, hogy a Bánréti (1997) elméletével történő kiegészítés nem törli, hanem inkább kiegészíti az eddigi tartalom, stílus kategóriáit.

Az értékelő rendszer tehát az összbenyomás, téma, nyelvi forma – stílus, nyelvhelyesség elemekből épül fel. Mindegyiknél ötfokú skála (kivéve a témát, ahol van 0 érték is, amikor komolytalan megoldásról van szó) teszi lehetővé az árnyalt értékelést a kategóriákon belül. Fontos azt is megemlíteni, hogy nemcsak a kategóriákon belül ad ez az értékelési rendszer differenciált képet, hanem magáról az egész szövegalkotási produktumról is az öt értékelési elem segítségével.

7. táblázat. A vizsgálatban használt értékelési útmutató. Forrás: Molnár, 2002, 216.

Változó	Definíció	Kategóriák
„Összbenyomás	az értékelő holisztikus ítélete, a dolgozat elhelyezése a teljes mintában,	1. a leggyengébbek, 2. gyengébbek, 3. átlagosak, 4. jobbak, 5. legjobbak közül való fogalmazás.”
Téma	anyaggyűjtés, mondanivaló: hitelesség, relevancia, mélység, gazdagság, „a gondolatok”; a szöveg tartalmának, jelentésének lényege	1. nem vehető komolyan, 2. mondanivaló keresése, példák felsorolása, kísérlet a vélemény megfogalmazására, 3. személyes vélemény kinyilatkoztatása kifejtés vagy alátámasztás nélkül, 4. személyes vélemény kifejtése, alátámasztásra kísérlet, 5. többé-kevésbé világos kifejtés, 6. világos kifejtés.
Nyelvi forma	anyag elrendezése: egység, teljesség, haladási logika, műfaji normáknak való megfelelés, „a szöveg makroszinten”; valamint a mondatoknak és a szövegeknek a jelentésüktől megkülönböztethető tulajdonságai (megszólítás megléte/hiánya; igék módja, ideje, nyelvtani személye; szóhasználat; kötőszavak; szórend; a mondat egyszerű/összetett),	1. rövid reakció a feladatra; a mondatoknak és a szövegeknek a jelentésüktől megkülönböztethető tulajdonságainak hibás használata, 2. kontrollálatlan asszociáció, gondolatfolyam, szabadírás tagolás nélkül; a mondatoknak és a szövegeknek a jelentésüktől megkülönböztethető tulajdonságainak esetleges használata, 3. törekvés a tagolásra (van vagy bevezetés, vagy befejezés), a gondolategységek belső koherenciájára és egymással való összefüggésére; a mondatoknak és a szövegeknek a jelentésüktől megkülönböztethető tulajdonságainak sokszor következtelen használata, 4. többé-kevésbé megfelelő koherencia; a mondatoknak és a szövegeknek a jelentésüktől megkülönböztethető tulajdonságainak majdnem tökéletes használata, 5. jó felépítés, megfelelő koherencia; a mondatoknak és a szövegeknek a jelentésüktől megkülönböztethető tulajdonságainak tökéletes használata.
Nyelvi forma: Stílus	nyelvi kifejezés, megformálás: normaérzékenység, megfelelő hangvétel, árnyaltság, gördülékenység, választékosság, egyéniség, „a szöveg mikroszinten”; valamint funkcionális stílusok szerint való alkotás (szépirodalmi, tudományos, publicisztikai, hivatalos, köznyelvi),	1. spontán beszédhez kötődő vagy igénytelen szöveg; nem lehet azonosítani semmilyen funkcionális stílust, 2. következtelen szöveg, regisztrert vált; nincs következetes funkcionális stílus, 3. törekvés a témának és a választott írói helyzetnek megfelelő hangvételre (adott funkcionális stílusra), 4. témának, műfajnak, választott írói helyzetnek többé-kevésbé megfelelő, következtelen végigvitt hangvétel (adott funkcionális stílus), választékosság, 5. témának, műfajnak, választott írói helyzetnek megfelelő, következtelen végigvitt hangvétel (adott funkcionális stílus), választékosság, színes.
„Nyelvhelyesség	nyelvhasználat, szabatosság, világosság, egyértelműség,	1. írott nyelv létrehozásában való járatlanságot tükröző szöveg, 2. bizonytalanság, néhány súlyos nyelvi hiba, 3. számos, de enyhébb nyelvi hiba, 4. többé-kevésbé szabatos, világos, egyértelmű szöveg, 5. szabatos, világos, egyértelmű szöveg, nyelvhelyességi hibáktól mentes.”

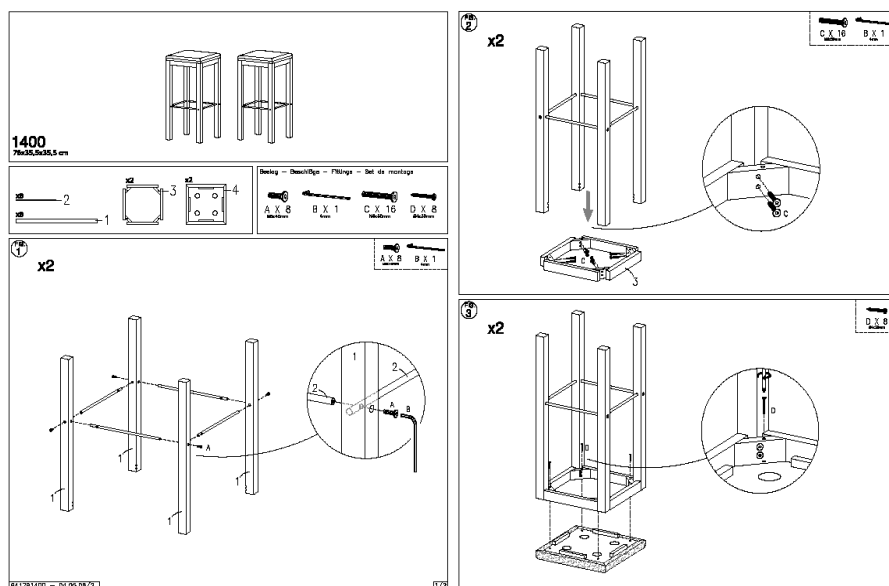
Feladatbank: oktatási segédeszköz

Az alábbi feladatok kialakításánál a kompetenciaalapú oktatás szellemének megfelelően a cél: minél több életszerű példával dolgozni. Éppen ezért számos feladatnál szerepel internetes forrás, illetve kitalált, mindennapi helyzetek. A tanulmány korlátozott terjedelme miatt csak két-két példát mutatok be feladattípusonként („írj”, „egésztssd ki”, „alakítsd át”, valamint ezek szinonimái). A kész feladatbankot a www.szovegalkotas.hu címen lehet elérni.

„Írj”

Leíró szöveg → leírás

A nagymamád tegnap délután vásárolt egy széket, de nem tudta összeszerelni a 3. ábrán (a feladatbankban nagyobb felbontású a kép) látható leírás alapján. Másnap elhívott, hogy segíts neki összerakni az ülőalkalmatosságot. A nagymama elmondta, hogy a barát-nője is vett egy ugyanilyen széket, és ezért megkért arra, hogy készíts az ábrához össze-szerelési leírást (10–20 mondat terjedelemben)!

3. ábra. Szék-összeszerelési leírás. Forrás: <http://www.boconcept.hu/Chairs-4354.aspx>

Leíró szöveg → értekezés, tanulmány

Az iskolai Erőszakellenes napon szervezett verseny keretében a következő 4. ábráról kell írni egy dolgozatot (címmel ellátva), 30–50 mondat terjedelemben!

„Egésztssd ki”

Leíró szöveg → értekezés, tanulmány

Írj két bevezetőt (a tézisedet igazolót, valamint a tézisedet cáfolót; egyenként 5–10 mondat terjedelemben) *A diákok csokifogyasztása* című dolgozathoz, az iskolai újságba!

4. ábra. Értekezés, tanulmány az iskolai Erőszakellenes napra. Forrás: <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=152>

Egyéb, közéleti → *önéletrajz (szakmai önéletrajz)*

Képzeld magad Kiss Virág helyébe! Alkosd meg a Szakmai tapasztalat (1–10 mondat terjedelemben) és a Szakismeretek (1–10 mondat terjedelemben) részt úgy, hogy ezen az 5. ábrán lévő szakmai önéletrajzot a biológia szakos (Budapesti Nagy Egyetem Természettudományi Kar) doktori képzéshez szükséges jelentkezéshez csatolod!

„Önéletrajz

Személyes adatok:

Név: Kiss Virág

Születési hely, idő: Budapest, 1980. március 11.

Telefon: 20/999-66-XX

E-mail: kissvirag@email.hu

Családi állapot: hajadon

Elérhetőség: 1521 Budapest, Váci u. 23.

Fénykép helye

Tanulmányok

1999–2004 Budapesti Nagy Egyetem Természettudományi Kar, biológia szak

1995–1999 Sass László Gimnázium, sport tagozat

Nyelvismeret

angol, társalgási szint

svéd, társalgási szint

Szakmai tapasztalat ...

Adottságok

Gyors, pontos és megbízható munkavégzés. Jó csapatjátékos.

Szakismeretek ...”

5. ábra. Önéletrajz. Forrás: www.jobmunka.hu/custom/cv/cv_2004_HUN.doc

„Alakítsd át”

Érvelő-meggyőző szövegek → *ajánlás (könyvajánlás)*

Készíts ajánlást osztályfőnöki órára a következő 6. ábrán lévő programleírásból, 10–20 mondat terjedelemben!

„IX. Epilepszia Nap

2005. február 14. hétfő

Marczibányi téri Művelődési Központ (MMK)
Budapest, II. Marczibányi tér 5/a.

12.30–13.00 Regisztráció, a konferencia információs anyagának átvétele (földszinti szervezői pultnál)

13.00-tól a színházteremben: Faragó Laura énekes köszöntője

Epilepszia Nap megnyitó: dr. Jerney Judit – Magyar Epilepszia Liga

Donáth László országgyűlési képviselő, a konferencia fővédnöke köszönti a rendezvényt

Programismertetés – dr. Békés Judit, BBEC Alapítvány

13.15–14.30 „Merre tartunk ?” Civil szervezetek beszámolója, vita

14.30–14.45 Új védett foglalkoztatási pályázatok ismertetése (Bieliczky Edit foglalkoztató terapeuta, Buda Annamária szociológus)

Szünet

15.10–16.30 Utazás a koponyán belül II. – tudományos ismeretterjesztő előadások –

15.10–15.30 Epilepszia és agykutatás – dr. Halász Péter

15.30–15.50 Stressz és epilepszia – dr. Rajna Péter

15.50–16.10 Stresszkezelési lehetőségek a hétköznapi életben – dr. Bagdy Emőke

16.10–16.30 Jóga-bemutató, vezető: Eugenia Jevgenyija oktató

17.00 Kiállítás-megnyitó: III. Művészetterápiás Kiállítás az OPNI-BBEC Valentin Ház szervezésében

A kiállítás megnyitja: Szokolczay Lajos művészeti író, kritikus

A megnyitó után a kiállító műhelyek vezető tanárai (Nagy Ildikó, Csorba Simon) tartanak rövid tárlatvezetést

18.00–19.30 Nosztalgia táncos est a földszinti teremben

További programok az Epilepszia Napon:

Délelőtt: vidéki betegszervezetek és érdeklődők számára: séta a budai Várban, múzeumlátogatás, vezető: Bieliczky Edit

Találkozási időpont és hely: 9.30 Moszkva tér, az óra alatt

Egész nap: kiállítás és kézműves tárgyak vására az MMK-ban

TÁMOGATÓINK:

Nemzeti Civil Alapprogram, Magyar Epilepszia Liga, II. Kerületi Önkormányzat

Szerzők: OPNI Epilepszia Centrum, BBEC Alapítvány, EsErnyő Alapítvány, Magyar Epilepszia Liga, MMK”

6. ábra. Programleírás. Forrás: <http://www.opni-epicentrum.hu/02-tudnivalok/index.htm>

Egyéb, iskolai munka → jegyzet

Az osztály megegyezett abban év elején, hogy minden órára készít valaki jegyzetet (a tananyag elsajátításának könnyítése érdekében). Most rajtad a sor! A következő 7. ábrán lévő Csokonai-életrajzot jegyzeteld ki (10–20 mondat terjedelemben), rövid, összefüggő mondatokban!

„Az evangélikus református főiskolai tanár, nemes Csokonai Vitéz József jó hírű seb orvos és Diószegi Sára fia. Atyja 1786. február 20-án meghalt, édesanyja gondjaira maradt (aki 1810. május 23-án hunyt el). A debreceni evangélikus református főiskolán tanult, ahol 1785. április 18-án, az alsóbb osztályok elvégzése után, a felsőbbekbe lépett; tanára volt Budai Ferenc és Budai Eszaiás, a költészeti osztályban Háló Kovács József, az Aeneis fordítója; 1786-ban Fodor Gerzson oktatta a felsőbb szónoki, s metafizikai osztályban.

Elvégezvén 1788-ban a gimnáziumot, április 18-án az akadémiai tanfolyamot kezdte el, és Milesz Józseftől hallgatta az alkalmazott mértant, természettant és bölcséletet; a teológiai szakon Ormós András oktatta, a héber és arab nyelvet s az Ó- és Újszövetségi szentírás-magyarázatot Sebestyén Istvántól, az ágazati, erkölcsi és lelkipásztori hittudományt az egyháztörténettel Szilágyi Gábortól hallgatta. Mindnyájuk közül a Budaiaknak, kik a hazai történelmet adták elő, és Sinay Miklósnak, kitől az általános világtörténelmet és régi irodalmat hallgatta, volt reá legtöbb hatásuk. Tanulótársai közül kis kört alakított ki maga körül, hogy egymással az újabb irodalmat megismertessék; mindenik más-más nyelv tanulását vállalta el, ő az olaszt választotta. Gyenge szervezete mellett is éjt-napot olvasással és tanulással töltött és kisebb-nagyobb költeményeket szerzett. A Békaegérharcot már 18 éves korában írta, Homérosz után ugyan, de az akkori politikai viszonyokra alkalmazta. 1793-ban Kazinczy Ferenc már barátai között említi. 1794 tavaszán nyilvános tanítónak vá-

lasztották, már ekkor a görög, latin, olasz és magyar költészetben járatos volt. A következő iskolai téli félévben (1794. december 6.) a főiskola ítélőszéke azzal vádolta őt, hogy az istentiszteletről elmaradozik, "társait magához híván az időt borozással és pipázással vesztegeti"; ezért azzal fenyegették, hogyha több ilyen kihágást tesz, tanítói hivatalától megfosztják. 1795-ben az előjáróság a húsvéti ünnepekre Kiskunhalasra bocsátotta, de Csokonai a főváros közelségétől elragadtatva, nem tért vissza kollégiumába, hanem Dugonics Andrást látogatta meg Pesten. Ezután előjáróinak elnézését és engedélyét elnyerve, ismét visszament Debrecenbe, de nagymértékű önbecsérzetéből származott összetűzései s a fegyelemben ütköző rendetlenségei miatt el kellett hagynia a kollégiumot; június 15-én a főiskola imatermében búcsúzott el tanulóársaitól.

Az 1795–96. tanévet a sárospataki kollégiumban töltötte, de itt Kövy Sándor sem volt képes vele a jogtudományt megkedveltetni, úgyhogy rendetlenül látogatta az előadásokat. A költészet régi szeretete foglalta el egészen. Tanulságos és kedvderítő társasága a lelkes ifjúság központjává tették. Sárospatakot a közvizsgálat előtt hagyta el, és a német nyelv tanulása céljából Lőcsére igyekezett; azonban szeptember 3-án már Bicskén volt Fehér megyében, ahol utóbb is gyakran tartózkodott Kovács Sámuel iskolarektornál. Az országgyűlés megnyitával Pozsonyba ment, ahol heves részt vett a franciák elleni elkeseredésben, és kiadta a Diétai Magyar Műzsa című lapot, mely keddenként, utóbb kétszer hetenként az országgyűlés bevégeztéig tizenegy számban jelent meg. Weber könyvnyomatótól nem volt rábírható a munkáinak további kiadására, ezért elhagyta az év végén Pozsonyt. Komáromba utazott, hol 1797. április 26-án tartotta a megye a fölkelő gyűlést; itt írta a fölkelésre buzdító verseit, és ez év nyarán itt ismerkedett meg Fábíán Julianna költőnő által Vajda Pál komáromi kereskedőnek Julianna nevű leányával, aki iránt ifjúsága egész hevével szerelemre gyúlt; ekkor születtek nagyrészt Lillát dicsőítő dalai, szerelemvalló levele, melyben Lillát (Vajda Juliannát) nyilatkozásra kéri, október 21. felelete a Lilla kedvező válaszára. E boldog élet kilenc hónapig tartott, mint Csokonai búcsúzó levelében maga mondja, amikor a kilátás nélküli viszony Lillának férjhez adásával megszakadt. (Első férje Lévai István 1840. június 1-jén halt el 76. évében. „Lilla áldott hamvainak”, aki 1855. február 15-én meghalt és 78 évet élt, második férje Végh Mihály hetényi református esperes emelt emléket.)

Komáromi viszonya idején, úgy látszik, többnyire Kovács Sámuel barátjánál tartózkodott, honét gyakran ellátogatott Komáromba is, amely várost 1798 márciusának végén hagyta el. Azután Keszthelyre ment, fölkereste Kiss Bálintot, egykori tanulóársát, akkori csököli segédlelkézt, majd átrándult barátjához Szokolay Dániel somogyi esküdthöz Hedrahelyre; innét Kaposvárra ment s visszatértében Nagybajomban Horváth Ádámot, a Hunniás íróját keresi föl, aki bemutatta a költőt sógorának, Sárközy Istvánnak Somogy megye alispánjának és a csurgói gimnázium segédgondnokának, aki Kazinczyval levelezett. Sárközy magánál marasztja a költőt, ki 1798 júniusának végétől 1799 májusának végeig ott tartózkodik; itt éri a kiütetés, hogy az Erdélyi Nyelvművelő Társaság a tagjai közé választja, amit 1798. augusztus 4-én kelt levelében köszön meg. Ezalatt a csurgói gimnáziumnál egy segédtanári állás volt betöltendő, s azt Sárközy közbenjárására Csokonai nyerte el. 1799. június 2-án a költő értesíti Sárközyt, hogy a tanítást egy hete elkezdette, s tanításával a hazát és tudományt akarja szolgálni. Már ekkor értette a görög, latin, német, francia s olasz nyelvet, utóbbival már korábban foglalkozott, és Metastasióból sokat fordított; de mégis mindenek fölött lelkesítette a magyar nyelv; már korán levelezésben állott Kazinczyval, Földivel, Horváth Ádámmal és másokkal. Az 1798–99. tanévben a felső osztályokat tanította, és növendékei számára „A magyar versírásról közönségesen” s „Magyar költészetten” című munkákat írta. 1799 augusztusának közepe táján előadatta tanítványaival a „Pofók vagy Cultura” (kézirata a Magyar Tudományos Akadémia kézirattárában) és szeptember 24-én a „Karmyóné” című vígjátékait. Azonban itt sem tartotta meg szigorúan a tanórákat, és a tanév alatt megfordult Bajomban, Korpádon és Csöklőn. 1799 telén hagyta el Csurgót, és 1800. májusban Somogyot. Útját Szigetvárnak vette, ahol pár napig időzött Festetics Lajos grófnál; együttől megnézte a váromot, Zrínyi hőstettének helyét, majd átkelt a Dunán és a Bácskán s a tiszai téreken át Kecskemét felé tartott; Karcacon hosszabb ideig pihente, érkezett végre Debrecenbe, ahol szerető édesanyja azt karokkal várta.

Otthon elvonultan s kizárólag az irodalomnak élt, de innen is kirándult néha a barátaihoz. 1801-ben Patakon volt Rozgonyinál, július 13-án Regmecen a két héttel előbb kiszabadult Kazinczynál, ismét patikai közvizsgálaton, Hangácson és Igaron, ahol augusztusig munkáinak tisztázásával foglalkozott, melynek végeztével feljött Pestre, hogy azokat a cenzúrán keresztül vigye és tisztomassa. A téli évszakra Debrecenbe ment, ahol csak kevés hetet töltött, mire munkái érdekében újra Pestre utazott. Komáromban is tartózkodott 1802 februárjában. Folyamodott a Magyar Hirmondó szerkesztőségéért, majd írnokságért a Széchenyi könyvtárnál; de hiába. Gyengélkedő egészsége hazafelé készítet, s a nagyváradai fürdőket kereste fel, ahol ugyanakkor Kazinczy is időzött. Innét hazatért, de kevéssel azután, június 11-én roppant tűz pusztította Debrecen, és elhamvasztotta Csokonai házat is. 1804. április 10-én indult Nagyváradra Rhédeiné temetésére, mikor roppant áthűlést szenvedett; április 22-én hazautazott; betegsége mindinkább rosszabbra fordult, és 1805. január 28-án meghalt.

A közönség 1783-ban olvasta először nevét a Magyar Hirmondóban, amely utóbb gyakran hozta verseit (különösen 1801–1803-ban); a kassai Magyar Múzeumban több műve jelent meg névtelenül; Kármán Uraniája (1794) hét darabját közölte, szintén névtelenül. A szerény ifjú Kazinczy sürgetései ellenére is (akivel 1792 óta levelezett), nem lépett még ekkor ki a nagyközönség elé.”

Az oktatási segédeszköz számítógépes változata

A feladatbank számítógépes változatát több dolog miatt nagyon fontos elkészíteni. Egyrészt, mert a diákság körében nagy népszerűségnek örvend a számítógép-használat, amit kihasználva közelebb hozható a nyelvtanítás. Másrészt a számítógépes megoldás lehetővé teszi a tanórán kívüli gyakorlást is. Az is lényeges, hogy a könyvektől elszakadva inkább az újszerűség motiváló ereje kerekedik felül, amivel a szándékolatlan tanulás előnyeit lehet kihasználni. Végül megemlíthető, hogy hétköznapi életünkben egyre több szövegalkotási feladatot oldunk meg számítógépen.

A számítógépes weboldal programozását Vincze Mihály készítette el, miáltal megvalósult a feladatbank interneten keresztül elérése.

A feladatbankban háromféle feladattípussal mozgósul a szövegalkotás. Ezek a következők: „írj”, „egésztésd ki”, „alakítsd át”, valamint ezek szinonimái. Ez azért nagyon fontos, mert ebből is látszik, hogy nem csak a felidézés szintjén indukálja a diákok ismeretét, hanem magasabb rendű gondolati műveleteket aktivál.

Felvetődhet a kérdés, hogy a feladatbank feladatait a gyerekek hogyan tudják kitölteni számítógép segítségével, illetve hogyan jutnak el a megoldott feladatok a pedagógusokhoz. A gyerekeknek és a pedagógusoknak is szükségük van mindehhez a számítógép mellett internetes hozzáférésre is. Ezáltal valósulhat meg a feladatok „adása”-„vétele”. Ez a gyakorlatban úgy működik, hogy a diák beírja a böngészőbe a www.szovegalkotas.hu címet, ahol megtalálja a tanulmányban kidolgozott feladatbankot. Kiválasztja a legördülő menüből a tanártól kapott azonosítóját (erre azért van szükség, hogy egyértelmű legyen a tesztet kitöltő személy azonossága, de az azonosító kiválasztása nem előfeltétele a teszt kitöltésének és elküldésének), kitölti a kiválasztott feladatokat, majd továbbítja munkáját a tanárnak.

A pedagógus a www.szovegalkotas.hu/kitoltott címen találja meg a diákok által elküldött, kitöltött feladatokat. Az azonosítók (összetétele: név – dátum – idő) kiválasztásával, egyesével ellenőrizheti a tanulók munkáját; hiszen minden egyes kitöltött kérdőív önálló dokumentumként jelenik meg.

A számítógépes formának több előnye is van a papíralapú teszttel szemben:

- az újdonság motiváló ereje;
- bármikor gyakorolhat szövegalkotást a honlapra látogató;
- bárhol (ahol van internetre csatlakoztatott számítógép) gyakorolhat szövegalkotást a diák;
- a tanár ezáltal megvalósíthatja azt, hogy az iskolán kívüli munkákat is határidőre készítsék el a diákok; hiszen minden egyes tanuló azonosítója (név – dátum – idő) pontosan tartalmazza az elküldött dátum idejét;
- a szövegdobozokban látszik, hogy a kitöltők megfelelnek-e a terjedelmi követelményeknek;
- tesztfelvételi időszakban új azonosítók megadásával lehet biztosítani, hogy valóban a célszemélyek töltsék ki a dolgozatokat.

Napjainkban a számítógéphasználat nélkülözhetetlen elemévé vált életünknek.

A feladatbank számítógépes verziójával egyrészt az volt a cél, hogy a gyerekek körében nagy népszerűségnek örvendő számítógépes munkatevékenység jótékony hatását a szövegalkotás elsajátítására fordítsam. Másrészt a számítógép-használat is fejleszhető a szövegalkotás tanulása során.

Összegzés

A kompetenciaalapú megközelítés alkalmazásával létrehoztam a szövegalkotási feladatbankot, mellyel a diákok folyamatos, életszerű helyzetekben történő tanulásához szeretnék hozzájárulni. A rendszeres, minél tovább tartó gyakorlásra (ehhez szeretnék segít-

seget nyújtani a feladatbankkal) pedig azért van szükség, hogy a mindennapi életben nélkülözhetetlen szövegalkotás (különböző szövegtípusokban) gördülékenyen menjen.

Elméleti áttekintést adtam a szöveg, majd a szövegtípusok, végül pedig a szövegalkotás tanulmányhoz kapcsolódó elméleteiről. Ezeknek a definícióknak a segítségével alkotam meg a szövegalkotási feladatbankot, és alakítottam ki az értékelő szempontrendszert.

Az értékelő rendszert már meglévő struktúrából hoztam létre (Molnár, 2002). Ezt alakítottam át elsősorban Bánréti (1997) elmélete nyomán, hiszen ezáltal valósíthattam meg nyelvészeti jellegű megközelítési elvemet.

A számítógépes verzióval az volt a célom, hogy egy másfajta (a gyerekek körében nagy népszerűségnek örvendő), a papíralapú feladatvégzésen kívüli forrás által is gyakorolják a tanulók a szövegalkotást (különböző szövegtípusokban). Ezenkívül a tanulmány, illetve ennek számítógépes formája újabb bizonyíték arra, hogy a magyar nyelvtan tanítása is megvalósítható az információ- és kommunikáció-technológia (IKT) szellemében.

Remélem, hogy az elkészült feladatbankkal hozzájárulhatnak a tanulók szövegalkotási képességének folyamatos fejlesztéséhez. A képességek (így a fogalmazási képesség is) tökéletes, optimális szintű elsajátításához hosszú éveken át tartó, folyamatos gyakorlásra van szükség. Éppen ezért fontos a jövőben is számos, mindenféle szövegtípus szerinti szövegalkotási feladatok, feladatbankok kialakítása.

Tanulmányom számítógépes háttérnek technikai részét Vincze Mihálynak köszönhetem.

Irodalom

- A. Jászó Anna (2004): Szövegten. In: A. Jászó Anna (főszerk.): *A magyar nyelv könyve* (hetedik, átdolgozott és bővített kiadás). Trezor Kiadó, Budapest. 521–54.
- Angliai ösztöndíjak*(1998). 2007. április 9-i megtekintés, Soros Alapítvány, <http://www.soros.c3.hu/anglia.htm>
- Appenzeller, Tim (2007): Távoli bolygók nyomában. *National Geographic*, 22., 2007. április 9-i megtekintés, National Geographic [online], <http://www.nationalgeographic.hu/index.php?act=cikk&id=121>
- A Világ 2036-ban – pályázat* (2006). 2007. április 9-i megtekintés, *Jövő*, [http://2036.jovokutato.hu/Az_önéletrajz_\(é.n.\).2007.április_9-i_megtekintés,www.bela-zirc.sulinet.hu/diak/Onelatrajz.doc](http://2036.jovokutato.hu/Az_önéletrajz_(é.n.).2007.április_9-i_megtekintés,www.bela-zirc.sulinet.hu/diak/Onelatrajz.doc)
- Balázs János (1985): *A szöveg*. Gondolat, Budapest.
- Bánréti Zoltán (1997): *Nyelvtan és kommunikáció II. 7–9. osztály. Szövegten, nyelvelmélet, generatív mondattan*. Nodus Kiadó, Veszprém.
- Berg Judit (é. n.): *Rumini*. 2007. április 9-i megtekintés, http://www.bergjudit.hu/rumini/mesek_rumini_terkep.html
- Budaváriné Béres Erzsébet és Kelecsényi László Zoltán (1999): *Szövegértés – szövegalkotás – szövegtípusok*. Corvina, Szombathely.
- Csokonai Vitéz Mihály: *A reményhez*. 2007. április 9-i megtekintés, Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://mek.oszk.hu/00600/00636/html/vs180302.htm>
- Csokonai Vitéz Mihály (é. n.). 2007. április 9-i megtekintés, Wikipédia. A szabad lexikon, http://hu.wikipedia.org/wiki/Csokonai_Vit%C3%A9z_Mih%C3%A1ly
- De Beaugrande, Robert – Dressler, Wolfgang (2000): Bevezetés a szövegnyelvészetbe. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Általános nyelvészet*. Corvina, Budapest. 23–54.
- Elbert Gyuláné, Héger Ferencné, Hollósi Béláné, Mogyorós Gabriella és Seidler Gizella (1995, szerk.): *Gépirás a betűtanulástól a hivatalos levelekig*. Második kiadás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Érsok Nikoletta Ágnes (2006): Szóbeliség és/vagy írásbeliség. *Magyar Nyelvőr*; 2. 165–76.
- Genver Hokanson (é. n.): *A horpadás*. 2007. április 9-i megtekintés, Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesülete, <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=160>
- Graf Rezső (1993): Az írásbeli szövegalkotás problémái a magyar nyelvi OKTV-dolgozatokban. In: Fekete Péter és V. Raisz Rózsa (szerk.): *A szöveg szerkesztése, megértése, kidolgozása és megszólaltatása*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 158–62.
- Halász Gábor és Kovács Katalin (2002): Az OECD tevékenysége az oktatás területén. In: Bábosik István és Kárpáti Andrea (szerk.): *Összehasonlító pedagógia. A nevelés és oktatás nemzetközi perspektívái*. Books in Print, Budapest. 71–87.
- INDIT (é. n.). 2007. április 9-i megtekintés, Integrált Drogeterápiás Intézet, http://www.indit.hu/files/drogellenes_plakat.jpg
- Juhász József – Szőke István – O. Nagy Gábor – Kovalovszky Miklós (1992a, szerk.): *Magyar Értelmező Kéziszótár A-K*. Kilencedik, változatlan kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Juhász József – Szőke István – O. Nagy Gábor – Kovalovszky Miklós (1992b, szerk.): *Magyar Értelmező Kéziszótár L-Zs*. Kilencedik, változatlan kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Kádárné Fülöp Judit (1990): *Hogyan írnak a tizenévesek? Az IEA-fogalmazásvizsgálat Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Karácsony Sándor (é. n.): *A nyolcéves háború*. 2007. április 9-i megtekintés, Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesülete, <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=277>
- Kerettantervek* (2000). 2007. február 14-i megtekintés, Oktatási és Kulturális Minisztérium, <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=390&articleID=2290&ctag=articlelist&iid=1>
- Kia Motors Hungary formatervezési rajzpályázata a 11–18 éves korosztály számára* (é. n.). 2007. április 9-i megtekintés, Oktatási és Kulturális Minisztérium, <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=409&articleID=228894&ctag=&iid=>
- Kiss Orsolya (é. n.): *Referenciák. Nőiesen minimál*. 2007. április 9-i megtekintés, <http://www.webpc.hu/lakberendezes/ref.htm>
- Kuziak, Michal – Rzepczyński, Sławomir (2004): *Tanuljunk meg írni! A kérvénytől a szakdolgozatig*. Magyar Könyvklub, Budapest.
- Maczák Edit (2003, szerk.): *A szövegalkotás műfajai*. ITEM Könyvkiadó, Békéscsaba.
- Mátyás-templom* (é. n.). 2007. április 9-i megtekintés, Wikipédia. A szabad lexikon, <http://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%A1ty%C3%A1s-templom>
- Model 1400 Square* (é. n.): 2007. április 9-i megtekintés, BoConcept, <http://www.boconcept.hu/Chairs-4354.aspx>
- Molnár Edit Katalin (2002): Az írásbeli szövegalkotás. In: Csapó Benő (szerk.): *Az iskolai műveltség*. Osiris Kiadó, Budapest. 193–216.
- Munkavállalók, álláskereső* (é. n.). 2007. április 9-i megtekintés, Job impex, <http://www.jobimpex.com/index.php?keret=allas&id=1266&lang=hu&sid=>
- Nagy Ferenc (1994): *Bevezetés a magyar nyelv szövegtanába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Nagy József (2002): *XXI. század és nevelés*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Nagy József (2005): *A kompetencialapú tartalmi szabályozás problémái és lehetőségei*. OKNT.
- Nagy József (2006): *A személyes kompetencia fejlesztése*. Kézirat. SZTE BTK Neveléstudományi Tanaszék, Szeged.
- „*Nagyon meg voltam magammal elégedve*” (é. n.): 2007. április 9-i megtekintés, Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesülete, <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=152>
- Nemzeti alaptanterv. Magyar nyelv és irodalom* (2005). 2007. február 14-i megtekintés, Oktatási és Kulturális Minisztérium, <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=391&articleID=6175&ctag=articlelist&iid=1>
- OPNI (2005). 2007. április 9-i megtekintés, Epilepszia Centrum, <http://www.opni-epicentrum.hu/02-tudnivalok/index.htm>
- Önéletrajz* (2004). 2007. április 9-i megtekintés, www.jobmunka.hu/custom/cv/cv_2004_HUN.doc
- Pesthy Gábor (2007): Átlépte az egymilliót a Földön élő fajok száma. *National Geographic*, 50. 2007. április 9-i megtekintés, National Geographic [online], <http://www.geographic.hu/index.php?act=napi&rov=1&id=9146>
- Pieter Bruegel* (é. n.). 2007. április 9-i megtekintés, Wikipédia. A szabad lexikon, http://hu.wikipedia.org/wiki/Id._Pieter_Bruegel
- Szabó Zoltán (2005): Egy lehető szövegstilisztikáról. *Magyar Nyelvőr*, 4. 437–51.
- Szikszainé Nagy Irma (1999): *Leíró magyar szövegtan*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor (2006): Szövegtan. In Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Martonvásár. 149–74.
- Vári Péter (2003, szerk.): *PISA-vizsgálat 2000*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.